Povilas Blaževičius

Rakaučiznos senkapis

Pirmieji archeologiniai žvalgymai Rakaučiznos kaime (Ukmergės r., Pabaisko sen.) esančio senkapio aplinkoje vyko 2006 m., tačiau išsamūs tyrimai pradėti tik 2012–2013 m. Jų metu buvo surasta daugiau nei 50 griautinių XVII a. II–IV ketvirčiais datuojamų kapų. 2012–2013 m. tyrimai leido nustatyti, kad kapai išsidėstę nemažos kalvos R dalyje (Zabiela G., Pabaisko mūšio vietos aplinkos (Ukmergės r., Pabaisko seniūn.) 2006 m. archeologinių žvalgymų ataskaita, *LIIR*, f. 1, b. 4764; *ATL 2012 metais*, V., 2013, p. 196–199; *ATL 2013 metais*, V., 2014, p. 161–164). 2014 m. detaliųjų tyrimų užduotis buvo nustatyti kapinyno V ribą. Šiuo tikslu LEU organizuotos ir 2014 m. liepos 7–18 dienomis vykusios ekspedicijos metu buvo tiriama viena 15x3 m dydžio perkasa, R kraštine susisiekianti su ankstesnių metų tyrimų plotais (1 pav.).

1 pav. Tirtų plotų išsidėstymas Rakaučiznos senkapyje: 1 – 2006 m. tyrinėti plotai; 2 – 2012 m. tyrinėtas plotas; 3 – 2013 m. tyrinėti plotai; 4 – tirtas plotas. A. Zalepūgienės brėž.

Fig. 1. Arrangement of the excavated areas in Rakaučizna old cemetery: 1 – the areas excavated in 2006; 2 – the area excavated in 2012; 3 – the areas excavated in 2013; 4 – investigated area.

Rakaučiznos senkapis yra gyvenamos sodybos teritorijoje, o 2014 m. tirtas plotas pateko į intensyviai eksploatuojamą erdvę, kurioje žemės paviršius įvairių aplinkos tvarkymo darbų metu buvo labai pažemintas. Todėl pirmieji kapai fiksuoti vos 15 cm gylyje. Tyrimų metu planuotas tyrimų plotas išplėstas iki 46 m^2, jame aptikti 9 kapai. Kapuose surasta 17 XVII a. monetų. Du variniai Jono Kazimiero šilingai rasti vos 15–20 cm gylyje nuo žemės paviršiaus atidengtame 9±3 mėnesių amžiaus kūdikio *kapo 54* (tęsiama 2012 m. pradėta kapų numeracija) galvūgalyje. Atlikus antropologinius tyrimus, šiam kūdikiui nustatyti ryškūs skorbuto požymiai. Jie taip pat nustatyti 6±3 mėnesių amžiaus kūdikiui ir 4 m. ± 12 mėnesių amžiaus vaikui, palaidotiems *kapuose 55* ir *56*.

25–50 cm gylyje atidengus kapų horizontą tapo akivaizdu, kad perkasos V gale kapų nėra, keli kapai fiksuoti perkasos centre, bet didžioji jų dalis koncentruojasi R dalyje (2 pav.). Čia atidengti 3 suaugusiųjų kapai. *Kape 57* buvo palaidotas vyresnis nei 55 m. vyras. Atlikus kape aptiktų postkranijinio skeleto ir kaukolės kaulų analizę nustatyta itin daug patologijų. Mirusiajam buvo iškritę beveik visi dantys – likę tik kandžiai ir iltiniai. Fiksuotas kairiojo raktikaulio vidurio diafizės lūžis su žymiu lūžgalių poslinkiu, abiejų alkūnkaulių alkūnių žymios entezopatijos. Jos taip pat išryškėjusios ir sėdynkaulio gumburo srityje bei abiejų blauzdikaulių šiurkštumose. Kiti kauluose fiksuoti pakitimai: dešiniojo stipinkaulio riešinio sąnarinio paviršiaus

įspaustinis lūžis, dešiniojo šlaunikaulio šiurkščiosios linijos *myositis ossificans,* dešiniojo blauzdikaulio išorinio sąnarinio paviršiaus nežymus įspaustinis mikrolūžis, kairiojo šeivikaulio šoninės kulkšnies sąnarinio paviršiaus mikrolūžis, dešiniojo II padikaulio pamato lūžis, vieno kairiojo šonkaulio galvos lūžis ir nenustatytos pusės šonkaulio lūžis. Be to, fiksuoti masyvūs visų stuburo slankstelių osteofitai (kaulinės ataugos) ir spondiloartrozė (artritiniai požymiai, pasireiškiantys maudimu), o VI–VIII ir XI krūtinės slanksteliuose pastebėti Šmorlio mazgai (tarpslankstelinių diskų išvaržos dėl didelio fizinio krūvio).

Į P nuo kapo 57 atidengti dar vieno vyro palaikai – *kapas 58*. Šiame kape karste buvo palaidotas 40–45 m. amžiaus vyras. Ties kairiuoju petimi aptiktas 25x15 cm dydžio karsto dugno lentos fragmentas, o ant jo surasta net 12 varinių monetų (3 pav.). Tai 1660–1665 m. lietuviški ir lenkiški Jono Kazimiero šilingai. Atlikus kape aptiktų postkranijinio skeleto ir kaukolės kaulų analizę nustatytas VIII krūtinės slankstelio kompresinis lūžis.

2 pav. Rakaučiznos senkapio tyrimai 2014 m. Kapų horizontas perkasos R dalyje. P. Blaževičiaus nuotr.

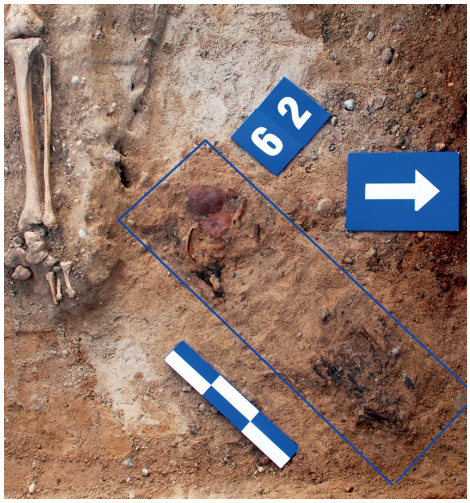
Fig. 2. The 2014 excavation in Rakaučizna old cemetery. The burial horizon in the E part of the trench.

3 pav. 40–45 m. amžiaus vyro kapo 58 detalė. 12 monetų ant karsto lentos fragmento ties kairiuoju mirusiojo petimi. P. Blaževičiaus nuotr.

Fig. 3. Part of burial 58, that of a 40–45 year-old male. 12 coins are lying on a fragment of coffin board near the individual's left shoulder.

4 pav. Naujagimio kapas 62. P. Blaževičiaus nuotr.
Fig. 4. Burial 62, that of a newborn.

Trečiojo suaugusiojo, vyresnės nei 55 m. amžiaus moters *kapas 61* atidengtas tarp kapų 57 ir 58. Į V kiek nutolusiame kape palaidotos moters kojos buvo tarp kapuose 57 ir 58 palaidotų žmonių galvų. Šiai be įkapių palaidotai senyvai moteriai nustatytas sugijęs kairiojo alkūnkaulio 1/3 distalinio galo lūžis. Taip pat pastebėtas dešiniojo stipinkaulio Smitho lūžis, III–V juosmens slankstelių kompresinis lūžis – visų kūnai visiškai suspausti ir deformuoti (bei V–XII krūtinės slankstelių) osteofitai. Moteriai nustatyta ir pažengusi osteoporozė: pakitusi kaulinių sijų struktūra, kaulai lengvi ir itin trapūs. Tikėtina, kad lūžiai gali būti siejami su osteoporoze.

Dar dviejuose 2014 m. rastuose kapuose buvo palaidoti vaikai, o viename – naujagimis. Toliausiai į V nutolusiame *kape 59* rastas karste palaidotas 4 m. ± 12 mėnesių amžiaus vaikas. Abiejų akiduobių *cribra orbitalia*, abiejų šlaunikaulių proksimalinių metafizių neįprastas porėtumas ir abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas rodo, kad ir jis sirgo skorbutu. Ištyrus perkasos ŠR kampo praplėtime *kape 60* atidengtus ir stipriai apardytus 7 m. ± 24 mėnesių amžiaus vaiko palaikus, pastebėtas dešiniojo blauzdikaulio diafizės periostitas.

Paskutinis *kapas 62* taip pat rastas perkasos ŠR kampo praplėtime. Vos 60x30 cm dydžio kapo duobės kontūro viduje greta kaulų liekanų fiksuota ir karsto medienos fragmentų. Atidengti kaukolės ir kojų ilgųjų kaulų fragmentai leido nustatyti, kad kape buvo palaidotas naujagimis (0±2 mėnesių) (4 pav.). Kaukolės dešinėje surastos dvi vertikaliai gulėjusios monetos – 1661 ir 1666 (?) m. nukalti lietuviški Jono Kazimiero šilingai.

Išpreparavus visus kapus, perkasos V dalyje įžemis buvo pasiektas apie 70 cm, R – apie 80 cm gylyje.

Apibendrinant tyrimų metu sukauptą medžiagą galima teigti, kad ištyrus 46 m^2 plotą pavyko nustatyti senkapio V ribą. Atidengti XVII a. II puse datuojami 9 kapai koncentravosi perkasos R dalyje ir tik keli rasti perkasos centre. Vos 3 kapai buvo su įkapėmis – monetomis, o palaidotų žmonių amžius bei ligos akivaizdžiai rodo itin prastą jų sveikatos būklę, nepilnavertę mitybą bei dažnas traumas.

Rakaučizna old cemetery

The comprehensive investigation of the old cemetery in Rakaučizna village (Ukmergė district, Pabaiskas eldership) was begun in 2012–2013. During this investigation more than 50 inhumations dating to the second–fourth quarters of the 17th century were discovered. The 2012–2013 investigation allowed the determination to be made that burials had been made on the E part of the large hill. As a result, the objective of the 2014 investigation was to establish the cemetery's W boundary. To this end, the expedition organised by the LEU excavated

a 15x3 m trench, the E edge touching the earlier excavated areas (Fig. 1). The investigation showed that the burials were concentrated only in the E part of the trench (Fig. 2), just several being unearthed in its centre. Six of the nine discovered burials were of infants or children (Fig. 4), three of adults. Just three burials contained grave goods, i.e. coins dating to the second half of the 17th century (Fig. 3), but the age and illnesses of the dead clearly attest to the especially poor state of their health, their inadequate nutrition, and the frequent traumas.

Irma Kaplūnaitė, Rytis Jonaitis

Senkapis Vilniuje, Bokšto gatvėje 6

2014 m. LII MTS tęsė archeologinius tyrimus sklype Bokšto g. 6, Vilniuje *(ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 149–157; *ATL 2009 metais*, V., 2010, p. 137–140; *ATL 2010 metais*, V., 2011, p. 129–134; *ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 154–160; *ATL 2012 metais*, V., 2013, p. 199–204). Šiais metais detalieji tyrimai vykdyti visuose sklypo kiemuose. V kieme, buvusių garažų vietoje buvo tiriama perkasa 33 (perkasų numeracija tęstinė nuo 2009 m.), būsimo lifto vietoje prie korpuso 1D/1P buvo tiriama perkasa 34. R kieme, P dalyje, būsimos požeminės automobilių aikštelės vietoje buvo tiriama viena perkasa, kuri dėl didelio tyrimo ploto padalyta į perkasas 35A ir 35B. Taip pat šiame kieme, jo R dalyje įrenginėjant laikiną įvažiavimą į būsimą statybų aikštelę buvo tiriama perkasa 36 (1 pav.).

Tyrimų metu paaiškėjo, kad norint atlikti numatytus statybos darbus, reikia ištirti papildomus plotus V kieme bei buvusiame vidiniame kiemelyje tarp korpusų 3H/1p ir H/1p. Čia, būsimo kolektoriaus vietoje, buvo ištirta perkasa 37. Norint įrengti požeminės stovėjimo aikštelės V sieną, buvo atlikti papildomi archeologiniai tyrimai buvusios tvoros, skiriančios R ir V kiemus, vietoje, tuo tikslu ištiriant perkasą 38. Taip pat prieš įrengiant būsimo požeminio SPA centro P sieną, buvo ištirta perkasa 39. Be to, buvo baigtas tirti 2009 m. pradėtas tirti plotas, esantis V kieme, ties korpusu 2D/2p. Šis plotas pavadintas perkasa 40. Taigi 2012 m. šiame sklype buvo ištirtos 8 bendro 807 m^2 ploto perkasos.

2014 m. gavus leidimą statybos darbams, V kieme buvo nugriauti 4 tarybiniu laikotarpiu statyti garažai. Garažų vietoje ištirta ***perkasa 33*** (170 m^2 ploto). Patogumo dėlei perkasa buvo padalinta į du nevienodo dydžio plotus – P ir Š. Nugriovus garažus ir nuėmus asfalto sluoksnį, ten, kur nebuvo perkastas garažo duobių, fiksuotas XX a. viduriu datuojamas akmenų grindinys. Jis fiksuotas ir ankstesnių tyrimų V kieme metu (2009 ir 2012 m.). Nuardžius grindinį ir paaiškėjus, kad žemės paviršiuje likę stiklinių buteliukų su neaiškiais chemikalais, iki 30 cm storio viršutinis sluoksnis nukastas mechanizuotai. Toliau tyrimai vykdyti ploto P dalyje.

Įsigilinus iki 50 cm, fiksuoti mūrinių pamatų fragmentai. Visi jie priklausė korpuso 4D/2p priestatui, nugriautam XVIII a. Fiksuotos vidinės šio priestato sienos, mūrytos iš raudonos spalvos plytų, rištų moliu. Dalis plytų su braukomis, antrinio panaudojimo. Taip pat aptikti pamatų fragmentai, mūryti iš rausvos spalvos plytų ir vidutinio dydžio akmenų, rištų kalkių skiediniu. Užfiksavus šiuos fragmentus, toliau buvo gilinamasi perkasos P dalyje. V dalyje pasiekus įžemį, R dalyje dar buvo fiksuotas perkasimo, atrasto 2012 m. perkasoje 29, tęsinys. Šis perkasimas ištirtas iki galo. Jis buvo įkastas iki 2 m nuo buvusio žemės paviršiaus, datuojamas XVI a. pabaiga – XVII a.